

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"א

גם זו לטובה

מבט אופטימי על מצבים פסימיים

ונספח לו

פרק

'מרפא לנפש'

היחס למצבי חולי ומכאוב

נכתב בס"ד ע"י

הדר יהודה מרגולין

מחבר ספר

"בשמחה ובטוב לבב", "שירת הלב"

יו"ל ליום השנה לפטירתה של חמותי

מרת אסתר רחל פרוש ע"ה

כ"א תמוז תשס"ג

פעיה"ק ירושלים תובב"א

כתובת המחבר
הדר יהודה מרגולין
רחוב אגסי 34/10
הר נוף, ירושלים
טל. 02 - 6526447

אבל באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב
רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו וזהו עיקר
האמונה שבשבילה נברא האדם להאמין דלית
אתר פנוי מיני' [אין מקום פנוי ממנו ית']
ובאור פני מלך חיים ועל כן עוז וחדוה
במקומו הואיל והוא רק טוב כל היום.

ועל כן ראשית הכל שישמח האדם ויגל בכל
עת ושעה ויחיה ממש באמונתו בה' המחיה
ומטיב עמו בכל רגע.

[אגרת הקודש פרק י"א]

יוצא לאור ליום השנה לפטירת חמותי ע"ה

האשה הצדקנית

מרת אסתר רחל פרוש

בת ר' גרשון חיים באסס ז"ל
יליד ירושלים מיוחס למשפחת הגר"א

אשת חיל עטרת בעלה
מסרה נפשה על חינוך ילדיה
וזכתה לראות דור ישרים מבורך
הולך בתורת ה'

הקימה מוסדות חסד בירושלים
וניהלה אותם בתבונה בנקיון כפים
ובמסירות אין קץ

אהובה על כל מכריה
בזכות אצילותה חכמתה וצניעותה
במאור פנים סייעה לכל דורש
ורבים נהגו ממנה עצה ותושיה

נולדה בניו-יורק י' טבת תש"ה
נלב"ע בירושלים כ"א תמוז תשס"ב

ת. נ. צ. ב. ה.

תוכן הענינים

- 9.....אתגרים
- 10.....סיפור על רבי זושא
- 12....."לטב עביד"
- 14.....אין רע יורד מלמעלה
- 15....."כמה ימי שני חייד?"
- 17....."אף שהמעשה הוא באלקים, המחשבה בה"
- 18.....רבי עקיבא לשיטתיה
- 19....."נעשה הכל טוב גם בגלוי"
- 20....."למה עזבתני?"
- 21.....מחר חודש
- 23.....שבעה דנחמתא
- 25.....ימין ושמאל תפרוצי
- 26.....חסד יסובבנו
- 27.....גם זו לטובה – בשני רבדים
- 31.....מעלתן של יסורים...
- 32....."הקב"ה מחשיב אותי"
- 33.....דעת שהיא "רחבה"
- 36.....כל זמן שהנשמה בקרבי
- 40....."מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה?"
- 41.....הלא ידעת אם לא שמעת?

- 46.....רגש השמחה מבטל מחלות
- 47.....נקודות מבט מגדולי דורנו
- 49.....רפואה שלימה – עוד לפני מחילת העוונות
- 51....."בכל עת יהיו בגדיך לבנים"
- 53.....התפילה היעילה ביותר עבור חולה
- 54.....ל"ו פרקי תהילים

אתגרים

לעיתים נדמה, שהחיים מלאים בעיות בעיות בעיות. ועוד בעיות.

וכך טיבן של בני אדם, שבעקבות כן מאבדים את הסבלנות, מתרגזים, נעצבים. באנו להציע בזה דבר קטן, שבכחו לפעול שינוי גדול. כי "קטן" הוא בכמות, אבל "גדול" הוא בהשפעתו ובחשיבותו. מדובר על זווית ראייה אחרת, היכולה להביא להקלה, להחזיר את השמחה ולהושיבה על כנה, ולעודד סבלנות ורגיעה במקום עצב ודאגה.

כל זה - בשינוי מילה אחת. במחיקת המילה "בעיות", והחלפתה במילה "אתגרים".

אלו שתי הגדרות שונות, המתאימות אמנם לאותו מצב, אבל שונות הן מאד זו מזו!

ה"בעיה" מורה על השלילה, על דבר שעדיף היה אם לא היה נוצר מעודו, חבל שבא לעולם.

ואילו ה"אתגר" הוא חיובי, הוא נועד לבחון את יכלתו של האדם להתגבר על קשיים. על ידו יכול אדם להתעלות, הוא מחייב לשפר את כח ההתמודדות ואת היצירתיות. אתגרים נצרכים, הם מחוייבי המציאות, בלעדיהם עלולים... להתנוון!

המילה "בעיה" מביאה סבר פנים חמור. לעומתה תיבת "אתגר" מכריחה חיוך על השפתיים! היא מדרבנת לאזור כגיבור חלציו, "להפשיל את שרווליו" ולצאת במלחמת תנופה כדי להפיל את המכשולות ולהעפיל מעליהן. היא מעוררת את כחות האדם, לעומת ה"בעיה" המדכאת אותן.

נמחיש בדוגמא קטנה. אם יבואו למאן־דהו ויתחילו לנדנד לו, הרי בתוך זמן קצר הוא יבא לידי כעס - לא כן? אבל אם הודיעוהו מתחילה שהוא נמצא בבחינה ובנסיון לראות כמה כח הסבל שלו וכמה הוא יוכל לסבול נדנוד ובכל אופן להתאפק מלכעוס... הרי שכחו של אותו אדם להשתלט על כעסו גדל עי"ז בכמה מונים!

אכן ברוב בעיות החיים טמון אתגר, שהרי אפשר לגדול מההתמודדות עם הקשיים שהן מציבות. ואילו רגש הכעס ממילא לא יתרום מאומה לפתרונן.

הבה נלמד לתת את היחס הנכון לקשיי החיים.

לא בעיות, אלא אתגרים.

סבלנות חביבי!

סיפור על רבי זושא

בודאי כל קורא כבר מכיר את הסיפור על הרבי ר' זושא.

וזו גם הסיבה שכל כך נחוץ לחזור ולכתוב את הסיפור - כי מי שמכיר את הסיפור בודאי מתענג ביותר לקרוא אותו שוב ושוב...

מסופר על שני האחים הקדושים, הר"ר שמעלקא מניקלשבורג ואחיו רבי פינחס (בעל ה"הפלאה"), שנגשו פעם בשאלה חמורה לרבם - הלא הוא המגיד ממעזריטש זי"ע, והרי שאלתם:

במשנה בברכות כתוב שכשם שמברכין על הטובה, כך מברכין על הרעה, והגמרא (דף ס') מפרשת מהו ה"כשם" שבא להשוות את השניים? - "למאי נפקא מינה, לקבולינהו בשמחה". כלומר, ה"כשם" בא לומר שכמו שהברכה על הטוב נאמרת היא בשמחה, כך גם ברכת הרע - בשמחה היא נאמרת.

ועל זה תמהו האחים ושאלו: כיצד יתכן שיברכו על הרעה בשמחה, ועוד באותה שמחה שבה מברכין על הטובה?

נענה המגיד ואמר: עם השאלה הזו, הייתי מציע שתגשו לבית המדרש ותשאלו את ר' זושא מה תשובה יענה עליה...

לכשהגיעו האחים לבית המדרש, וביררו מי הוא זה שבשם "ר' זושא" יכונה, הצביעו להם על אדם העומד בפינת בית המדרש.

אותו אדם שעמד שם - בסמרטוטין ובלויי סחבות היה מלובש, וניכר על פניו כי זה עידן ועידנים שלא סעד בארוחה שיש בה כדי שביעה. ועם כל זה - לא רק שהיתה השמחה ניכרת על פניו, אלא אף השתקפה וזרחה כקרני הוד המשתפכים לכל עבר.

זהו ר' זושא, ואותו הם צריכים לשאול שאילה "כבידה" זו.

וכך אמנם עשו: הם פרשו לפניו את שאלתם, והוסיפו עוד שהמגיד הקדוש הוא זה ששלחם לשמוע תשובה מפיו של רבי זושא.

קימט ר' זושא את מצחו, וארשת של פליאה כיסתה את פניו. "תמיה לי, הכיצד אוכל לענות על שאלה זו, ומדוע רבינו המגיד חשב שתמצאו אצלי מענה? הלא על כך יוכל לענות רק מי שאמנם נתנסה בזה, מי שקרה לו איזה דבר רע והוצרך לברך עליו בשמחה. אבל לי, אנכי הקטן, הרי בכל משך ימי חיי עוד לא אירע לי שום דבר רע, מעודי - רק טוב בלבד עשה עמי הקב"ה, ולא נתנסיתי מעודי אלא בחסד ה' ומדת טובתו.

כיצד, אם כן, אוכל אני להסביר איך לקבל את הרע בשמחה???"...

ומדוע קרו לו: "נחום איש גמזו"?
שעל כל דבר שאירע לו היה אומר: "גם זו לטובה!"
(עפ"י תענית כא.)

"לטב עביד"

לעולם יהא אדם רגיל לומר, "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד!", כל מה שהקב"ה עושה, לטובתו של האדם הוא. דבר זה נאמר בגמרא בברכות (ס:) בשם רבי עקיבא, והובא להלכה בטור ובשו"ע סוף סי' ר"ל.

הפוסקים לא האריכו בהלכה זו. היא מופיעה בסעיף קצר אחד "כשולחן-ערוך", ולא נכתב עליה אפילו סעיף קטן אחד ב"משנה ברורה".

ברם, איזו השפעה גדולה יש להלכה "קטנה" זו על חיו של האדם!! הרי הלכה זו מעצבת את ההשקפה כולה, ומשנה את כל הגישה לחיים! בכל פעם שקורה דבר "רע" לאדם [ומקרים אלו מצויים הם לרוב אצל כל אחד ואחד, ובתדירות יום-יומית], הרי שהיחס האמיתי של התורה - וכפי שמתבטא בהלכה זו - שונה לגמרי מהתגובה הטבעית של בני אנוש.

בהתרחש אירוע "רע", הרגש הטבעי ימשוך לעצבות, יעכיר את מצב הרוח, ידכא את השמחה הטבעית, ועלול אף להשפיל את האדם עד כדי דכאון ויאוש.

ואילו במבט של תורה, כל מעשיו של ה' לטובתו של האדם נועדו. טובה עושה עמו הקב"ה, ועל מה יתעצב ויתאונן? אדרבה, יודה לו להשי"ת אפילו על ה"רעה", כי כל מה שעשה ה' הוא רק לטובה, ואף על פי שעדיין לא זכה לראות ולחוש את הטובה - עם כל זה טובה גדולה ועצומה היא עבורו, - "לטב עביד!"

נתעמק נא להבין מדוע מבחינה הגיונית, מסקנה זו מוכרחת היא. ברור הדבר שהקב"ה הוא כל יכול, ואין דבר שימנע ממנו מלעשות את רצונו. ברור גם שהקב"ה רוצה רק טוב עבורנו - הרי הקב"ה הוא אבינו האב הרחמן, וכל אב רוצה עבור בנו רק את הטוב ביותר, כל שכן הקב"ה - שכל עצמותו טוב וכל רצונו אך ורק להיטיב. והקב"ה הלא משגיח בהשגחה פרטית על כל אדם ועל כל בריה, ואם לטובתו של האדם היה שיהא לו דבר פלוני, מדוע לא יסבב ה' שיקבל את אותו הדבר? וכמו שכאשר אדם הולך לחייט כדי שיתפור לו חליפה, הרי שהחייט מודד ותופר באופן שהחליפה תתאים בדיוק למידות הלובש; על אחת כמה וכמה שהקב"ה שהוא כלי-יכול ומשגיח על כל אדם בהשגחה פרטית, ודורש טובו ושלומו, מסדר הוא לכל אדם ואדם שיהא מצבו ערוך בצורה הטובה ביותר בשבילו - ממש "תפור" במיוחד עבורו.

וכאשר נקשה מכך שענינו רואות לא כן - שהרי לנגד עינינו נגלים מצבים שלכאורה אינם טובים עבורנו? נבין שזהו משום שהבנתנו דלה, ואין אנו תופסים מדוע זה טוב לנו. אבל אילו היתה לנו הבנה מעמיקה עד אין סוף, אילו היינו זוכים לשכל אלקי - הרי שאם היינו אז מתבקשים לברר ולהכין עבור עצמנו מצב כל

שהוא, ברור שהמצב אותו היינו בוחרים היה בדיוק... המצב שבו אנו נמצאים!!
לא פחות ולא יותר, וללא שום שינוי כלל. זהו הטוב ביותר!

קח לך לדוגמא, ילד קטן שנוטה לרוץ לכביש מבלי להסתכל. הוא לא מבין ולא משיג בדעתו מדוע הוריו מענישים אותו בחזקה כל כך. אבל אביו מבין את האמת: שזו היא אך טובתו של הילד, שמלמדים אותו בכך שלא לעשות כמעשה הזה שוב. אדרבה, אם האב לא יכה את בנו, לא תהיה זו אלא מדת אכזריות - "חושך שבטו שונא בנו". זהו המשל, והנמשל מובן מאליו.

אין רע יורד מלמעלה

במשנתו של בעל התניא זללה"ה, נאמרו הדברים בנוסחו המיוחד ובצורה מרוממת ונשגבה. וזה לשונו (אגרת הקודש פרק י"א):

"וכשיתבונן האדם בעומק הבנתו ויציר בדעתו הווייתו מאין בכל רגע ורגע ממש, האיך יעלה על דעתו כי רע לו או שום יסורים מבני חיי ומזוני או שארי יסורין בעולם?"

הרי ה"אין" שהוא חכמתו יתברך [=שמשם משתלשלת הבריאה, בבחינת יש מ"אין"] הוא מקור החיים והטוב והעונג, והוא העדן שלמעלה מעולם הבא! רק מפני שאינו מושג, לכן נדמה לו רע או יסורים. אבל באמת אין רע יורד מלמעלה, והכל טוב, רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו."

כלומר, הבריאה משתלשלת היא מגבוה, מגבוה על גבוה מקורה, מגן עדן של מעלה שכל כולו רק טוב גמור בלבד, ומשום כך לא יתכן כלל שיהא כלול בה שמץ רע. מה שנראה לאדם רע, רק דמיון הוא לנגד עיניו, אין הוא רע אמיתי במהותו, כולו נובע ממקור החיים, הטוב והעונג.

יתכן לענ"ד להסביר בזה את סיום הברכה הנאמרת על ההלל:

"כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר, כי מעולם ועד עולם אתה א-ל".

אילו לא היה בידינו יסוד זה, שכל מעשי ה' הם לטובה בלבד, קשה היה לנו להלל את ה', שהרי גם טובה וגם רעה קיבלנו. אך אנו יודעים שאין זה נכון, כי הכל "לטב עבד", וממילא "כי לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר". וכל כך למה? כי השפע אינו מעולם הזה, אלא מעולם עליון שכולו טוב. "כי מעולם ועד עולם אתה א-ל". "מעולם ועד עולם" - להורות שיש עולם מעבר לעולם שלנו (עי' במשנה בסוף מסכת ברכות שכנגד המינים שאמרו שאין עולם אלא אחד - התקינו נוסח ברכה "מעולם ועד עולם"). והואיל והקב"ה משפיע מאותו עולם עליון, ידוע שהכל לטובה, ויכולים אנו למלא פינו בהלל. וא"כ זוהי נתינת טעם: הסיבה ש - "לך טוב להודות ולשמך נאה לזמר", היא: "כי מעולם ועד עולם אתה א-ל", השפעתך אלינו - מעולמות עליונים מגיעה, וממילא כולה לטובה.

על דרך זה מתבאר גם נוסח ברכת "מודים" שבשמונה עשרה: "הטוב כי לא כלו רחמך והמרחם כי לא תמו חסדיך כי מעולם קוינו לך". מנין לנו שלא כלו רחמך ולא תמו חסדיו של ה'? יען כי השפע אינו נובע מעולם תחתון. עיננו נשואות לשפע המגיע אלינו מעולם עליון: "כי מעולם קוינו לך".

"כמה ימי שני חיידך?"

"כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד". אצל יעקב אבינו בא יסוד זה לידי ביטוי בצורה חדה ביותר. הסכת ושמע לדברים שיתבארו, אשר מקורם בשיחות מוסר של הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל, ראש ישיבת מיר (תשל"א מאמר ג').

כאשר בא יעקב אל פרעה, התנהלו ביניהם חילופי דברים המצריכים התבוננות.

"ויאמר פרעה אל יעקב: כמה ימי שני חיידך?"

ויאמר יעקב אל פרעה ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה. מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבותי בימי מגוריהם".

(בראשית מז, ח-ט)

לכאורה בולטת כאן שאלה. פרעה הרי לא שאל את יעקב אלא מה גילו, בן כמה הוא. ומדוע איפוא, ראה יעקב צורך להאריך כ"כ בתשובתו ולתנות את צרותיו?

פשר הדבר מוסבר במקום, בפירוש "דעת זקנים מבעלי התוספות":

"פשט, לפי שראהו זקן מאד ושערות ראשו וזקנו לבנות מרוב הזקנה שאל כן".

כלומר, פרעה לא סתם התעניין בגילו של יעקב, אלא בנוסח תמיהה התבטא: "כמה ימי שני חיידך"? כאומר, מעולם לא ראיתי אדם שנראה כ"כ זקן כמוך!! ולזאת ענהו יעקב:

"ימי מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים", כלומר, מועטים הם שנותי אלא מתוך רעות שהיו לי קפצה עלי זקנה".

כאמור, פשט זה מוכרח הוא כדי להבין את תשובתו הארוכה של יעקב. (וכעין זה כתב הרמב"ן).

נצטט עתה את המשך דברי ה"דעת זקנים":

"מדרש, בשעה שאמר יעקב 'מעט ורעים היו', אמר לו הקב"ה: אני מלטתך מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה גם יוסף, ואתה מתרעם על חיידך שהם מעט ורעים? חיידך שנמנים התיבות שיש מן 'ויאמר' עד 'בימי מגוריהם' כך יחסרו משנותיך שלא תחיה כחיי יצחק אביך, והם ל"ג תיבות. וכמנין זה נחסרו מחייו, הרי יצחק חי ק"פ שנה, ויעקב לא חי אלא קמ"ז".

ודאי שטענה זו היתה רק לפי רום מדריגתו של יעקב אבינו, ובכל אופן מפני טענה זו נחסרו לו ל"ג שנה, כנגד ל"ג תיבות.

ל"ג תיבות? והלא הפסוק השני, שבו השיב יעקב לפרעה את תשובתו, יש בו רק כ"ה תיבות - ועל כרחך, יש להכליל במנין גם את שמונה התיבות שבפסוק

הראשון, שבו נאמר: "ויאמר פרעה אל יעקב, כמה ימי שני חיידך". אבל הדבר תמוה ביותר; די לו ליעקב שיפסיד שנה על כל מילה שהוא השיב, ומדוע יפסיד גם על דברי השאלה של פרעה? אתמהה!?

מתוך כך אנו עומדים על היסוד במלוא עומקו וחריפותו. הבאנו למעלה את הביאור בשאלתו של פרעה, שהוא תמה והתפלא על יעקב שנזרקה בו שיבה והיה מראהו כולו מקרין זקנה. על זה נענש יעקב! מדוע הוא נראה כזה זקן? הכיצד יתכן שנזרקה בו השיבה עד כדי כך? להראות כך מתאים רק למישהו שחיוו "מעט ורעים", ולא למי שתמיד מתענג על חסד ה' שנעשה עמו בכל יום ובכל רגע! ולכך נענש יעקב אפילו על דבר השאלה של פרעה, כי אינו ראוי למי ששלם במדת הבטחון שיהא נראה [אפילו במראה בלבד!] כל כך זקן ורע לו, עד כדי שיתמה הרואה לראות כזו שיבה מופלגת.

הפלא ופלא!

"אף שהמעשה הוא באלקים, המחשבה בה"

לעולם יהא אדם רגיל לומר, כל דעביד רחמנא לטב עביד. על דברי הגמ' (ברכות ס:) אלו, כתב רבנו הגר"א (בביאור אגדות שם):

"כי הכל טוב ואין רע וכו', וזהו שכתוב [בתחילת פרשת וארא] וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה', שהפירוש שאף שהמעשה הוא באלקים המחשבה בה' והכל אחד".

נבאר דברים אלו לפי ערכנו. ידוע החילוק שישנו בין שני שמותיו של הקב"ה: ה' [היינו שם הוי"ה בעל ד' אותיות] ואלקים. ה' הוא שם מדת הרחמים והחסד, ואילו אלקים הוא שם מדת הדין והמשפט. לעיל בסוף פרשת שמות מצינו, שיצאה גזירה קשה מאת פרעה: לא ינתן תבן לעבדים היהודים, ואף על פי כן יהיה עליהם להכין את הסכום הקבוע של הלבנים, "כי אין נגרע מעבודתכם דבר". על דבר זה טען משה להקב"ה: "למה הריעות לעם הזה, למה זה שלחתני? ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה!?"

כאן באה תשובתו של הקב"ה: "אף שהמעשה הוא באלקים", אף שלנגד עיניך נראה שרעה נעשתה כאן, ולא טובה, אעפ"כ "אני ה'". דע לך שמקור דבר זה הוא ב"ה", והדבר נעשה מתוך מחשבה ורצון להיטיב ולא זולת זה. "והכל אחד". גם הנראה בעיניך לטובה וגם הנראה בעיניך לרעה, הכל אחד, אין בין זה לזה מאומה, כי הקב"ה עושה הכל רק לטובה.

רבי עקיבא לשיטתיה

"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד". דברים אלו צוטטו בגמרא בשם רבי עקיבא. ומה נאים הדברים למי שאמרם! רבי עקיבא חי בזמן חורבן הבית, והוא זה אשר למדנו שעל אף האסון הנורא ומסמר השיער של חורבן משכנו של הקב"ה בעולם, אין מקום להתייאש. בסוף מסכת מכות מסופר על רבי עקיבא וחבריו גדולי התנאים, שראו בעיניהם שועל יוצא מבית קודש הקדשים. געו כל התנאים בבכייה - ורבי עקיבא מצחק! ואת התנהגותו באר שכך הוא רואה סימן לגאולה שתלויה בקיום נבואת הגלות, ואם זו נתקיימה - אף זו תתקיים [ונתבאר יותר להלן בפרק "שבעה דנחמתא", עיי"ש]. תגובת התנאים לדבריו נשתמרה לנו לדורות: עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו!

וכאשר דאג העם על חורבן המקדש, שבגיננו אין כהן גדול, אין שער המשתלח ואין עבודת יום הכיפורים, ומי יכפר על עוונות העם? בא רבי עקיבא בנטפי תנחומין, ולימד שאין הכפרה תלויה במקדש, אלא בה!

"אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים!!"

(משנה, סוף יומא).

וכך היא מדתו של התנא רבי עקיבא, שבכל מצב רואה הוא את הטוב, החיוב והמעודד. הוא זה שקבע לדורות, שיהא אדם רגיל לומר, שכל מה שעושה הקב"ה - הוא רק לטובה! רבי עקיבא לשיטתיה. כך חי הוא, וכך לימד והנחיל לדורות.

עקיבא ניחמתנו! עקיבא ניחמתנו!!

"נעשה הכל טוב גם בגלוי"

יסוד נפלא מבאר בעל התניא, בסוף האגרת שצוטטה לעיל (אות ה').

"... ואם כן הכל טוב בתכלית, רק שאינו מושג. ובאמונה זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי! שבאמונה זו שמאמין שהרע הנדמה בגלוי - כל חיותו הוא מטוב העליון וכו' והיא העדן שלמעלה מעולם הבא; הרי באמונה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז".

לאמור, שע"י אמונה זו שהכל נעשה לטובה, נהפך הדבר להיות טובה הנגלית ונראית לעין!!

"קול רנה וישועה באהלי צדיקים" (תהילים קיח, טו). לכאורה הרינה באה בגלל הישועה, ואם כך ראוי היה לכתוב: קול ישועה (ואח"כ) ורנה באהלי צדיקים? אולם לפי היסוד הנ"ל מתבאר הענין היטב. שכן דווקא מחמת קול הרנה, המבטא את השמחה בפעלו של הקב"ה בכל אופן ומצב - עקב כך באה הישועה! קול רנה, ועי"ז ישועה.

בהמשך אומר הפסוק: "ימין ה' עושה חיל, ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל". ויש להבין מה פשר כפילות לשון זו?

"א-לי אתה ואודך, א-להי ארוממך" (תהילים שם). פסוק זה כך נתפרש ע"י רבנו הנצי"ב מוולאזין בספרו העמק דבר (שמות טו, ב):

"א-ל" זהו מדת הרחמים, ואילו "א-לוה" מורה על כח הדין. "א-לי אתה ואודך", בשעה שאתה מתנהג עמי במדת הרחמים הנני נותן לך תודה גלויה. "א-להי ארוממך", בשעה שאתה מתנהג עמי במדת הדין הנני נותן לך רוממות. והיינו, כי בודאי זה נעשה כדי שיגיע לנו מזה את הטוב, אבל מרומם הדבר מדעתי ומהשכלתי, ע"כ דבריו.

כידוע, "ימין" מסמל נתינה וחסד, לעומת "שמאל" המסמל דין וצמצום. ומעתה, נבוא להסביר פסוק זה, ואת כפל הלשון שבו. כי כאשר נראה חסד ה', אזי נאמר "ימין ה' עושה חיל". אך גם כשלא נראה בעינינו חסד, אלא הדבר נדמה בעינינו רע, אזי נאמר שגם הוא "ימין ה'", גם הוא חסד, אבל הוא מרומם מדעתי, בבחינת "א-להי ארוממך", זהו "ימין ה' רוממה". ע"י הכרה זו, הרי שנפעל - כדברי בעל התניא - שנהפך לטוב הנגלה והנראה לעין, ושוב נכריז ונאמר: "ימין ה' עושה חיל!". והוא כענין שביארנו את תחילתו של הפסוק, ש"קול רנה" הוא זה שמביא את ה"ישועה".

"למה עזבתני?"

זכורני, שהשתתפתי פעם בשמחת בית השואבה בירושלים בימי חול המועד סוכות, והרבינו בשמחה וריקודים כנהוג. באמצע הריקודים עברו לשיר את המילים (תהילים כ"ב) "א-לי למה עזבתני". חבר שרקד לידי לא שמע בבירור את המילים, ושאלני מהם המילים של הניגון, ומשמע את תשובתי, הביע את פליאתו: כזה ניגון מרקיד ועליז למילים כל כך מעציבות??!

השבתי לו, שבעצם מתאים לנגן מילים אלו דווקא בניגון של שמחה ועליזות. שכן, אדם האומר "אלי למה עזבתני" נמצא מן הסתם במצב שנראה כאילו הוא עזוב ח"ו, כאילו שכח ממנו הבורא יתברך. והנה כתיב:

"ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני. [ומשיב ה':] התשכח אשה עולה, מרחם בן בטנה? גם אלה תשכחנה, ואנכי לא אשכחך!!"

(ישעיהו מ"ט)

מתמיהת הנביא "התשכח אשה עולה" ... ומקביעתו הנחרצת שלא ישכח ה' את עמו, למדים אנחנו כי בלתי ניתן ואי אפשר להעלות על הדעת שנהיה עזובים ושכוחים מאתו יתברך. פשוט אין מציאות שכזאת, ואפילו אם כך נראה לעין. ולכן אדם שנמצא במצב בו הוא נראה כעזוב, מטיח שאלה כלפי מעלה: "א-לי, למה עזבתני?" ומששאל שאלה זו, שוב אין מקום לצער ויגון, שכן תשובת ה' לשאלה כבר מזמן אמורה: הרי לא עזבתי, ולא אעזוב. לא שכחתי, ולא אשכח! וכל הדברים השלוחים אליך ממרום הם רק לתכלית אחת, להביא עליך את הטוב הנעלה והנשגב ביותר ששייך להעלות על הדעת! ולכן, הבעת השאלה, שכבר מובטחת עליה תשובה כזו - עצם השאלה מהווה סיבה לשמחה, ניגון וריקודים!! כך השבתי לאותה שאלת חכם, שהיה בה בעצם כבר חצי תשובה...

מחר חודש

כאשר חל ערב ראש חודש בשבת, במקום ההפטרה הקבועה לאותה פרשה, קורין בהפטרה מיוחדת מענינא דיומא. הפטרה זו מספרת באריכות על תכניתו של יהונתן - בנו של שאול המלך, כיצד לברר על כוונותיו של שאול להרוג את דוד, וכיצד להודיע זאת לדוד כדי שיוכל לברוח ולהציל את חייו. התכנית נידונה בערב ראש חודש, ולכן פותחת ההפטרה במילים: "ויאמר לו יהונתן מחר חודש".

לכאורה ההפטרה כולה אינה קשורה כלל לענינא דיומא, ואין לה שום שייכות מלבד העיתוי המוזכר במילים הראשונות שבה. ברם נראה, שכאשר נעמיק בנושא ההפטרה, מתברר שכל כולה קשורה קשר הדוק לענינא דיומא של ערב ראש חודש. הא כיצד?

מידי חודש בחודשו, הולכת ונעלמת לה הלבנה, מתכסה היא לגמרי מענינו. למחרת היעלמותה מופיעה היא בצורת חרמש דק, כמציצה מן החרכים, ואז נקבע חודש חדש, זהו ראש החודש. נמצא שערב ר"ח הוא היום שבו מתכסה הלבנה לגמרי.

עם ישראל מונה את חדשיו ושנותיו לפי הלבנה, ואילו אומות העולם, מונים את חדשיהם לפי סיבוב החמה.

החמה מאירה בכל יום בשנה במידה שווה. הלבנה לעומת זאת איננה שווה מיום ליום, והיא תמיד בתהליך השתנות - פעמים מוסיפה והולכת, ופעמים פוחתת והולכת. לתהליך זה משמעות רבה לעם ישראל: כאשר הלבנה בתהליך של הלוך וחסור - נמשל הדבר לגלות. ואילו כשהלבנה הולכת ומתמלאת, זה מסמל לעם ישראל את הגאולה. וכפי שמצינו בנוסח קידוש לבנה - "שהם עתידים להתחדש כמותה". עד כדי שמצינו הוה-אמינא בגמרא (סנהדרין מב.), שעל חיסורה של הלבנה יש לברך ברכת "ברוך דיין האמת" מדי חודש בחודשו!

תהליך של הלוך וחסור מסמל גלות. ואם כן, היום שבו הלבנה נכסית לגמרי הוא עומק הגלות, ללא שום נקודת אור, כי הנה החושך יכסה ארץ. דאגה מכרסמת בלב בשעה זו, בה מתהלכים אנו אפופי חושך, צרות וגלות סובבים אותנו, והשאלה עולה מאליה: היש תקוה לאחריתנו?

אין אדם שיודע כיצד ואיך יגאל הקב"ה את עם ישראל. וכלשון הרמב"ם בסוף הלכות מלכים (פי"ב ה"ב): "וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו".

ברם זאת ידוע לנו, שמהמכה עצמה מתקן הקב"ה רטיה, וכל הצרות כולן אינן אלא שלבים משלבי הגאולה.

על דרך זה מצינו בגמ' בסנהדרין (לט:), שעובדיה שהיה גר אדומי, הוא הוא שניבא על חורבן אדום. "והיינו דאמרי אינשי, מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא". [רש"י: אבא - יער. מעצמו של יער יכנס בתוך הגרון להיות בית יד, ויקצצו בו את היער].

וזהו התהליך והאופן שעל-ידו באה הצלת דוד. הרודף הוא שאול, וההצלה באה מאת לא אחר מאשר בנו של שאול, יהונתן. ובזה דנה כל ההפטרה, כיצד יהונתן - בנו של אותו שרוצה להרוג את דוד - יהונתן זה, הוא המחפש ומטכס עצות כיצד למלט את דוד מידי שאול אביו, רודפו.

[וראה עוד כי מלכות בית דוד - נמשלה היא ללבנה (תהילים פט, לח), וכאשר לבנה עומדת במילואה מסמלת היא את שלימותה של מלכות בית דוד!].

מבואר מעתה, שכל ההפטרה עוסקת היא ממש בענינא דיומא של ערב ראש חודש. אותו יום חשוך, שמסמל את שיא העומק של הגלות, מבהילנו ודואב את לבנו, מה יהא עולה לנו.

ועל כך באה הפטרה זו לנחמנו. כך דרכו של הקב"ה, מתוך המכה מתקן רטיה, מתוך ועל ידי הצרה באה לנו הישועה, וכפי שהתבטא הדבר בהצלת יהונתן את דוד. וכך מתוך עומק גלותנו, ואפילו מן העומק החשוך ביותר, שאותו מסמלת כיסויה של הירח בערב ראש חודש, משם יצמיח ויחיש לנו הקב"ה גאולה, וימציא לנו פדות ורווחה.

שבעה דנחמתא

"נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם".

(ישעיה מ,א)

משפט זה פותח תקופה בת שבעה שבועות, המתחילה לאחר תשעה באב ונקראת: "שבעה דנחמתא". בשבועות אלו אנו קוראים מדי שבת הפטרה שכולה נחמה. וזאת, מיד בגמר שלשת השבועות של "בין המצרים".

ולכאורה הדבר צריך ביאור. הלא זה עתה נגמרה תקופת "בין המצרים", שבה נהגנו אכלות וצמנו פעמיים; אמרנו קינות והרגשנו עצב; שיננו וחזרנו ושיננו לעצמנו שעדיין בגלות אנו שרויים, ואין לנו גאולה שלימה עד שיבא משיח ויבנה בית המקדש.

ועכשיו פתאום, אחרי כמה ימים ספורים בלבד, אנו קוראים על נחמה, ונמצאים בתקופה של נחמה. במה וכיצד נתנחם? וכי נבנה המקדש, וכי נקבצו גלוינותנו? הלא המצב עודנו זהה למצב הצער והחורבן שהזכרנו בתשעה באב, ומה משמעות יש בשעה זו לקריאה: "נחמו נחמו עמי"?

ראיתי מובא מעשה ברבינו הרמב"ן, (צוטט בספר מעם לועז על שופטים, עמוד פ"א) שהצטברו אצלו מספר קושיות ואי הבנות בדרכי ההשגחה הפרטית של הקב"ה, והנהגת שמים באותו דור. ובאשר היה אחד מתלמידיו גוסס, חולה ונוטה למות, "שלח" הרמב"ן את תלמידו לשאול את השאלות כשיגיע לבית דין של מעלה, ולהשיב את התשובות...

זמן קצר אחרי שנפטר אותו תלמיד לעולמו, הוא הופיע בפני הרמב"ן בחלום, ואין בידו מענה. הוא הסביר: כשהגעתי לב"ד של מעלה לא היה לי מה לשאול, כי נוכחתי ששאלותי אינן שאלות כלל...

על אדמו"ר בעל התניא זללה"ה מסופר: *

בעל התניא היה בעצמו הבעל-קורא בתורה בכל שבת. פעם אחת בשבת פרשת כי-תבוא, נעדר הוא מעירו ושמע בנו דובער [והוא עודנו נער קודם הבר מצוה. לימים, ירש את מקום אביו באדמו"רות] את הקריאה מאחר. עגמת הנפש מהקללות שבתוכחה הביאוהו לכאב לב, עד שהיה ספק אם יוכל להתענות ביום הכיפורים.

ומששאלו את הנער, מה נשתנתה שנה זו מכל שנה שקוראים בה פרשה זו ומדוע דוקא הפעם נדהם כ"כ מהצרות שבתוכחה, ענה: כשאבא קורא את התוכחה, "אין הם נשמעים קללות".

בסיפורים אלו בא לידי ביטוי הלקח העמוק שלמדנו רבי עקיבא כמובא בגמרא בסוף מסכת מכות:

"כבר היה רבן גמליאל ור"א בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים. התחילו הן בוכין - ור"ע מצחק!"

אמרו לו: מפני מה אתה מצחק?

אמר להם: מפני מה אתם בוכים?

אמרו לו: מקום שכתוב בו "והזר הקרב יומת" ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה?

אמר להן: לכך אני מצחק!!... עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה (אודות הפורענות), בידוע שנבואתו של זכריה (אודות הנחמה) מתקיימת.

בלשון הזה אמרו לו: עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו".

יסוד עמוק לימד ר"ע לחבריו התנאים. צרות החורבן ומוראות הגלות, נוראים ככל שיהיו, יש לנו לראות בהם את ידו המלטפת של הקב"ה. הרי הן חלק מתהליך גאולה, אין כאן מכה אלא מהלך של רפואה. יסוד זה עמוק עמוק הוא, אבל כך היא האמת, שלנוכח שועלים בבית קדש הקדשים אפשר לו לאדם להיות... מצחק.

יסוד זה קיים בידינו לדורות עולם, מכח אותו "שיעור" שלימד ר"ע לחבריו, ועד היום אנו יונקים עידוד ונוחם מאותה שיחה של רבי עקיבא.

הן הן דברי תלמידו של הרמב"ן. וזו גם הסיבה שבקריאתו של בעל התניא לא נשמעו עוצמתן של הקללות.

שלשת השבועות של "בין המצרים" מוקדשות להתבוננות במצב של גלות. לאחריהן, נדרשים אנו להתבוננות מעמיקה יותר; לדעת שגם בתוככי מצב של גלות, מופנית אלינו קריאתו של ישעיהו "נחמו נחמו עמי", לעמוד על לקחו של רבי עקיבא שבו ניחם אותנו לדורות. להעמקה זו דרושים שבעה שבועות, זמן ארוך יותר מפי שנים מההתבוננות הפשוטה בגלות אשר לה מספיק 3 שבועות... כי אמנם הבנת הנחמה עמוקה בהרבה, טמונה ונסתרת מעבר לנראה על פני השטח, ואינה באה לו לאדם אלא מתוך השקעת המחשבה משך הזמן הדרוש.

זהו סודו של דבר, לכן גם בעומק הגלות ואפילו בסמיכות מיידית לתשעה באב, כרויות אזנינו לקלוט את קריאתו הנצחית של ישעיהו,

נחמו נחמו עמי.

ימין ושמאל תפרוצי

בגמרא בפסחים (נ.) מבוארת משמעותו של הפסוק: "כיום ההוא יהיה ה' אחד", כך: בעולם הזה, על בשורות טובות מברכים "ברוך הטוב והמטיב", ועל בשורות רעות מברכין "ברוך דיין האמת". אבל "כיום ההוא", כולו רק "הטוב והמטיב".

ופירש ה"ענף יוסף", כי בעולם הזה אף שאנו מאמינים שהכל נעשה לטובה, מ"מ לא נגלה לעינינו הטוב הטמון בדברים המכאיבים באותה שעה. לכן, על הרע מברכים ברוך דיין האמת. אבל לעולם הבא, הכל יהיה טוב נגלה, ולא עטוף ומעורב עם רע. וכן הסביר הצ"ח שם (פסחים נ"ב): "שיראו למפרע כי לא היה מדת הדין כלל רק הכל היה חסד ורחמים".

ונראה לבאר בזה פסוק בישעיהו (נד, ג), השגור בפי כל "מקבל שבת":
"ימין ושמאל תפרוצי".

ידוע ש"ימין" מסמל רחמים, נתינה, חסד. ואילו שמאל מסמל דין, גבורה, וצמצום.

השמאל אמנם נראה לעינינו כמגביל את התקדמותנו, כגורם נסיגה. אבל לעתיד נראה שלא רק הימין, אלא אף השמאל מביא לידי התקדמות, התרחבות ופריצה. וזהו שנאמר: ימין ושמאל תפרוצי.

בונה ירושלים ה'

עתה, הסכת ושמע לדבריו הנעימים של ה"שיח יצחק" (שבסידור הגר"א), על הפסוק השגור בפינו: "בונה ירושלים ה'".

לכאורה היה יותר מתאים לנקוט לשון עתיד: יבנה ירושלים ה'? ובפרט צריך ביאור לפי המבואר בגמ' (מנחות פז.) שפסוק זה נאמר ע"י המלאכים כאשר היתה ירושלים בחורבנה!

ופירש בזה השיח יצחק, כי הקב"ה תמיד עוסק בבנינה של ירושלים. כל התהפוכות והצרות המתרגשות ובאות עלינו, הכל הוא לתכלית זו, שתבנה ותכונן העיר ירושלים, וכל הצרות הם שלבים שאנו מוכרחים לעבור כדי להגיע לכך. אם כן, גם הצרות עצמן הן חלק מתהליך הבנין של ירושלים, ולכן נאמר בלשון הווה - בונה ירושלים ה'.

והרי זה על דרך שאמרו חז"ל (ברכות ה') "שלוש מתנות טובות ניתנו לישראל, וכולן לא ניתנו אלא ע"י יסורין", עכ"ד.

אין היסורים והצרות אלא אופן המאפשר את קבלת הטובות הניתנות משמים!

חסד יסובבנו

"רבים מכאובים לרשע, והבוטח בה' חסד יסובבנו"

(תהילים ל"ב)

שמעתי לבאר את הפסוק בביאור נעים אף נחמד. והוא, כי שני האנשים עליהם דיבר הפסוק נמצאים הם באותו מצב גשמי, באותם "מכאובים". אעפ"כ הרגשתם ביחס למצבם שונה לגמרי.

לכשתשאל את הראשון (ה"רשע") לשלומו, הוא יתאונן על צרותיו ועל מכאוביו, על מצבו העגום. אין זה פרי דמיונו - באמת יש לו צרות!

ואילו השני (ה"בוטח בה"), אינו שם לנגד עיניו אלא את מדת חסדו של הקב"ה. וכפי שלמדנו רבי עקיבא - לעולם יהא אדם רגיל לומר, כל מה דעביד רחמנא, לטב עביד! ואם כן, כשתשאל את השני לשלומו - יענה לך בשמחה "ברוך השם, חסדי ה'!". ושוב - אין זה דמיון, באמת הוא חי אפוף בחסד ה' בלבד.

לזה כלזה, המצב - כפי שנראה מבחוץ - שוה. אבל הם עצמם בחווייתם הפנימית אינם באותו עולם כלל! זה חי במכאוביו, וזה חי בחסד ה'!

וזהו שאמר הכתוב: רבים מכאובים לרשע, והבוטח בה' - חסד יסובבנו. והבן דבר זה.

סימוכין לביאור זה יש להביא מדברי המדרש (ילקוט שמעוני על אתר): "אפילו רשע ובוטח בה' - חסד יסובבנו!" מכאן, שגדר "חסד יסובבנו" אינו משום שאין לאדם כלל מכאובים (האם בכלל יש כזה אדם?). כי אפילו רשע הוא - אם הוא בוטח בה', גם הוא בגדר "חסד יסובבנו"! נפלא ממש!

גם זו לטובה – בשני רבדים

הסבר ההלכה וההנהגה מדברי חז"ל ורבתינו, ביחס לדברים 'רעים' אמרו חז"ל במשנה (ברכות ס.):

מִיב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הַרְעָה קָשָׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה.

הגמרא מדייקת בלשון המשנה, ושואלת מהו "כשם"? וכי אותה ברכה נאמרת על הטובה ועל הרעה? הרי ברכה אחרת היא, הלכה שונה נאמרה כאן, ומדוע נאמר "כשם" שמשמע שיש לדמות את שתי הברכות הללו?

עונה הגמרא, שאכן יש דמיון ביניהן, בין שתי הברכות: את שתיהן יש לומר בשמחה!!

וכך לשון הגמרא: "אמר רבא לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה".

וזהו ה"כשם".

כשמחת הטובה כך שמחת הרעה.

ובודאי שיש כאן תמיהה מתבקשת, כי הרי אין סיבה נגלית לעין לברך על רעה בשמחה??

ברכה על רעה ב'שמחה' – מדוע ומה פתאום? לשמחה מה זו עושה? ועל כך נעסוק בעז"ה בפרק זה.

* * *

נתחיל בעיון מהי מהות ה'שמחה' של הברכה על הרעה; איזו שמחה יש לשמחה.

כתב השולחן ערוך (או"ח רכ"ב ג'):

"חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה..."

והתניא (פכ"ו) כתב:

"מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה כו' ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית..."

והנה כאשר נדקדק היטב בדבריהם נראה שאין דברי שניהם שווים, אלא יש כאן שני מהלכי מחשבה שונים.

התניא השווה לגמרי את השמחה של הטובה לשמחה של הרעה – "כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית..." ובשולחן ערוך מדוקדק למדי שאין השמחות שוות:

הברכה על הרעה נאמרת 'בדעת שלימה ובנפש חפיצה' לעומת הברכה על הטובה שנאמרת 'בשמחה', והרי שבכל אופן יש כאן חילוק ביניהם.

גם בדברי רש"י בגמרא יש לדקדק כעין זה, שפירש את המילים 'לקיבולינהו בשמחה' בלשון זו: "לקבולינהו בשמחה - לברך על מדת פורענות בלבב שלם". הרי שאת מילת 'שמחה' שבגמרא ראה רש"י צורך לומר בו פירוש, ובודאי לא משום שיש קושי בהבנת מילה זו מחמת אי ידיעת הלשון, כי מילה זו מוכרת היא בתורה. אלא שרש"י רצה להסביר שאין כוונת המילה 'בשמחה' כמו בכל מקום, וכדי לשלול זאת הוא פירש שכאן הכוונה היא 'בלבב שלם'.

לחילוק שנתבאר בין התניא לבין השו"ע יש טעם עמוק יותר; נובע הוא מן ההסבר מדוע מתאימה כאן מדת השמחה.

התניא הסביר בהסבר קצר וברור. והרי לשון התניא שצוטט לעיל, בהרחבה: "והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנדוד דאגה ממילי דעלמא וכו' מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה כו' ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר".

ואילו הסבר השו"ע אינו כלל מטעם זה: השו"ע מנמק את השמחה בכך שאדם זוכה לקבל את יסוריו בשמחה. כלומר, לא משום הטובה שביסורים וצרות עצמם, אלא משום שחלק מעבודת ה' היא קבלת יסורים באהבה. והרי לשון השו"ע: "חייב אדם לברך על הרעה בדעת שלמה ובנפש חפצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם כיון שמקבל מאהבה מה שגזר עליו השם נמצא שבקבלת רעה זו הוא עובד את השם שהיא שמחה לו".

ומה פשר חילוק זה שביניהם?

נראה ליישב שבאמת אין כאן מחלוקת, והרי הביאור:

דהנה בגמרא שם בהמשך שאלו 'מאי קרא', מה המקור מהפסוק להנהגה זו של הרגשת שמחה בברכה על הרעה. ומובאים שם כמה פסוקים, ומהם: "חסד ומשפט אשירה לך ה' אזמרה; אם חסד אשירה ואם משפט אשירה". הרי ששירה על ה'משפט' נאמרה כאן, וזה ודאי לכאורה משמע כמו התניא, לשמוח שמחה של ממש אף על הרעה, עד כדי שמחה של 'שירה'?

אך נוכל לדחות ראייה זו, כי בעצם על הגמרא עצמה יש לתמוה: הכיצד מביאים ראייה מדוד המלך שציין שהוא ישיר גם על המשפט? וכי כל העולם צריכים שיהיו בדרגתו הנעלית של דוד המלך עליו השלום, שהיה אחד מחסידי עולם? וכי אפשר לדרוש מכל בן אדם שיתעלה עד כדי כך? ומה מקור יש לנו, א"כ, מדוד המלך?

ונציע יישובו של דבר: אכן אין לדרוש מכל אחד להיות בדרגא של דוד, שהיא בודאי מדת חסידות יתירה ומיוחדת. אלא שדבר אחד אנו כן יכולים ללמוד מדוד: אם הוא ז"ל הרגיש שמחה ברעה, יכולים אנו עכ"פ לדרוש מכל יהודי שלא ירגיש כעס וטינא על הקב"ה. אם ראינו אצל דוד את ההתעלות עד כדי שמחה, והיינו – כי כל דעביד רחמנא לטב עביד, לפחות יש לנו להפעיל את לבנו לדרגא פשוטה יותר, לדעת שאנו מקבלים את המצב 'בלבב שלם', 'בדעת שלימה ובנפש חפיצה'. לא חייבים אמנם לרקוד ברעה, אבל כן נדרשים אנו שלא להתלונן ושלא להתאונן שלא כדת.

ולכן אין להקשות על השו"ע שלא ציין את נימוקו של התניא [כי גם זו לטובה כו'], ולא את דרגת השמחה של התניא [כמו שמחה הנגלית והנראית...], כי אין לדרוש זאת מכל יהודי.

דיינו לחייב כל אדם בדרגות הרגילות יותר של התמודדות עם רעה, שהן בהחלט פחות מדרגתו של דוד.

ושיטתו של התניא?

כיצד הוא דרש מדריגה שכזו?

התשובה היא, שאכן הוא לא דרש זאת; הוא ייעץ את זאת, כעצה טובה ומומלצת, לא כחייב.

שכך דקדק לכתוב, " והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד דאגה ממילי דעלמא כו", כי רק עצה היא ולא חיוב, שאין אפשרות לחייב כל יהודי במדריגות שכאלו. אך בתור עצה בהחלט ניתן לייעץ לאדם ולומר: אם רצונך בחיים נטולי דאגה ועצב, אם תרצה ללמוד איך מתעלים מעל צרות החיים, את זאת נוכל לייעץ, שלא תסתפק במדריגה של החיוב המינימלי המופיע בשו"ע, אלא תשאף לדרגא נעלית יותר: שתשכיל לראות כל דבר בחיים, ואפילו ה'רע', כדבר שנובע משורש של טובה וברכה.

ואכן עצה נפלאה היא זו. לא חובה היא, לא יקיימה מי שמחפש רק מינימום, אבל אכן עצה כדאית היא שבכוחה לשנות את המבט על כל החיים כולם!

וכאן המקום להדגיש את נקודת החילוק שבין שתי הדרגות. בודאי אין כאן שוני בהבנה הבסיסית, בידיעה שמעשי ה' נועדו להיטיב לנו והכל לטובה. שתי הדרגות 'מסכימות' לגמרי על המבט שהשכל מביט על העולם. השוני – נמצא הוא בלב וברגש, ביכולת לקחת את ההבנה ולחיות אותה. השו"ע דורש לברך 'בדעת שלמה ובנפש חפיצה', לשעבד את הדעת למושג של 'כל מה דעביד רחמנא לטב עביד'. את הלב אין הוא דורש, כי זה כבר שייך למדריגת האדם. העמקתו של התניא היא ביכולת לקחת את הדברים לרובד הרגש, להסיר את החפיצה שבין 'וידעת היום'

לבין 'והשיבות אל לבבך', ולהחדיר את השמחה אל מעמקי הלב – גם בעת של צרה וצוקה.

* * * *

לסיכום הדברים, שתי דרגות הן בקבלת הרעה בחיים. הראשונה, הדרישה המינימלית מכל יהודי, שלא יהא לבו חלוק וכועס על המקום. אם אמנם קשה לשמוח בצרה עצמה, לפחות יהא בעל דעת שלימה ונפש חפוצה.

אך עומק נוסף יש בדבר: הדרגה הגבוהה יותר – זו של דוד המלך עליו השלום. זו שמעלה את כל החיים כולם לרובד נעלה ומרומם יותר. לשמוח ברע, להודות לקב"ה כמו שמודים על טובה ממש. אין זה חיוב או דרישה מכל אחד ואחד. אך עצה טובה ויעוצה – בוודאי שומעים אנו מכאן.

כי הרי בפנימיות הענינים, על כל דבר ודבר נאמר "גם זו לטובה"!!

מעלתן של יסורים...

מדברי המהר"ל והגר"א

היסורין לטובה – שמביאים לחיי עולם הבא

כך מבאר רבנו המהר"ל מפראג, וזה לשונו:

יש לו [לאדם שבאו עליו יסורין] לברך ה' יתברך אף על הרע, כי גם הרע הוא מצד הטוב; שהש"י הוא הטוב אינו חפץ ברע.

גם אי אפשר בעולם שיהיה מדת היסורין באים על האדם ולא יהיה זה כפרה על חטאתו ולפיכך אף מדת היסורין הם לטוב.

ובמדרש (ב"ר פ"ט) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד אמר רב הונא 'טוב מאד' זו מדת יסורין. וכי מדת יסורין טובה מאד, בתמיה? אלא, שעל ידי זה הבריות באים לחיי עולם הבא. וכן שלמה אמר ודרך חיים תוכחות מוסר, צא וראה איזה דרך מביאה את האדם לחיי עולם הבא הוי אומר זו מדת יסורין.

(מהר"ל מפראג – בספר נתיבות עולם נתיב אהבת השם - פרק א)

יסורים של עניות – מצילים את האדם מגיהנם

בספר משלי (פרק יג פסוק ח') כתוב:

כִּי כָרַח אִישׁ עֲשָׂרוֹ וְכִשׁ ל' אִשְׁמַע גְּעֵהָ:

ביאר הגאון מווילנא (ביאור הגר"א שם), "כי אפילו צדיק גמור צריך לילך דרך גיהנם, אך מצוותיו פודים אותו מלשלוט בו [אש גיהנם],

אבל מי שהיו עליו דקדוקי עניות לא ישמע גערה כלל ולא ילך [דרך גיהנם].

עיין עוד בגר"א שם לענין שצדקה תציל מיסורים.

"הקב"ה מחשיב אותי"

מעשה באשה אחת, שצרות רבות ורעות אירעו זה אחר זה, וחווה על בשרה אסונות (לא עלינו) קשים ומרים. אלא שגדולה היתה אשה זו במידת הבטחון המקננת בלבה, וידעה וחשה שהכל הוא רק נסיון מאת הקב"ה, למרות הקושי המוצב בפניה.

ראוי ללמוד ממידותיה של אשה גדולה זו, וכך היא אמרה:

"לא ידעתי שהקב"ה כל כך מחשיב אותי, שהוא מביא עלי צרות שכאלה!"
[במקור, היתה האמירה באנגלית, ובמקרה זה המקור מוצלח יותר מן התרגום:

I didn't know Hashem has such a high opinion of me!

דעת שהיא "רחבה"

"בחוסר כל" - רב נחמן אמר [שהכוונה היא] בלא דעה. אמר אביי, נקטינן [מקובל בידינו] אין עני אלא בדעה. במערבא [בארץ ישראל] אמרו: מי שיש בו דעת כמי שיש בו הכל, מי שאין בו דעת - מה יש בו? מי שקנה דעת - אינו חסר כלום, ומי שלא קנה זאת - מה קנה?"

(גמרא נדרים מא. , בתרגום)

דברים נפלאים למדנו בזה על קנין ה"דעת". מי שיש לו זאת, יש לו הכל, ואינו חסר כלום. ואילו מי שאין לו את זאת - עני הוא, בחוסר כל. ואין ערך לכל שאר קניניו, כי הלא סוף סוף "דעת" חסרה לו.

אלא, שהמושג "דעת" שבכאן מעורפל הוא, אינו ברור. לאיזו "דעת" הכוונה? כיצד אכן קונים אותה? מה צריך לעשות כדי להשיג מדה זו?

ננסה להסיר את הערפל שבו לוטה המושג, ולהציע את דרכנו בהבנת מאמר חז"ל זה, המצביע על ה"דעת" כמבחר הקנינים שיש לו לאדם לקנות.

בחכמתו של שלמה המלך, בספר משלי (טו, טו) כתוב:

"כל ימי עני רעים, וטוב לב משתה תמיד".

פסוק זה טעון בירור.

המבנה של הפסוק מעיד על כך, שנאמר בו דבר והיפוכו - ואילו התוכן של תחילת הפסוק אינו נראה שייך כלל לדברי הפסוק בסופו:

בתחילת הפסוק מדובר על עני, שכל ימיו רעים הם. וסוף הפסוק מדבר על טוב לב, שכל ימיו שמחים כאילו נמצא הוא במשתה. האם "עני", הוא ההיפך מ"טוב לב"?

עוד יש לשאול: "כל ימי עני רעים". מדוע? מה הסיבה לקביעה זו? פשוט, מפני שכל ימיו טרוד העני בהשגת כסף לצרכי המחיה הבסיסיים שלו, בהשגת הלוואות והחזרתן ("גלגול גמ"חים"), ולכן כל ימיו רעים. אבל הרי דבר זה פשוט מאד, וכלום נצרך אני לחכמתו של שלמה המלך כדי לדעת "סוד" זה? ונעמיק לשאול עוד - הרי ברור שאין כוונתו של שלמה לומר לנו דברי פילוסופיה מופשטים, כוונתו להורות לנו על דברים שנוכל לתקן ולשפר. "כל ימי עני רעים", ובכן מה? איזו עצה למדנו מזה, איזו תועלת עולה בידינו? העני ילמד מכאן לקח שעליו לחדול מלהיות עני, עליו להשתדל להשיג כסף. וכי לא ידע זאת העני גם מבלי

לשמוע דברי "חכמה" אלו משלמה? והרי כל ימיו של עני אינן אלא מלאים טרדות כדי להשיג כסף!!

פשר הדבר, נמצא בדברי חז"ל. הגמרא מפיצה אור בהיר בפירוש פסוק זה, בכמה מילים קצרות.

וזה לשון הגמרא בסנהדרין [ק: - קא.]:

"רבי יהושע בן לוי אמר,

כל ימי עני רעים - זה שדעתו קצרה.

וטוב לב משתה תמיד - זה שדעתו רחבה."

ומפרש רש"י, ש"דעתו קצרה", הכוונה היא למי שמשים ללבו דאגות, או רגזן עיי"ש.

מעשה, מאיר הפסוק בצורה שונה לגמרי.

"כל ימי עני רעים" - לא מדובר בעני בממון, אלא בעני בדעה, "שדעתו קצרה".

אדם שמשים ללבו דאגות. אדם שהוא רגזן. אדם כזה, אכן כל ימיו רעים!

והיפוכו של דבר כתוב בסוף הפסוק. "וטוב לב משתה תמיד". טוב לב - אדם שאינו דואג, אינו נותן לדאגה לחזור אל לבו. אדם שאינו רגזן, אלא נוטה לקבל דברים כפי שהן, בסבלנות, בגמישות ובהבנה.

אדם כזה הוא תמיד שמח, ובכל מצב שבו הוא נמצא - כאילו שרוי הוא במשתה! "משתה תמיד!!" זהו ביאורו של הפסוק, לפי הגמרא בסנהדרין.

בתמיהתנו ה"מעמיקה יותר" שאלנו על הפסוק במשלי, מה התועלת העולה בידינו מ"חכמה" זו? והרי שמעתי התשובה מתבקשת מאליה. להשמיענו בא שלמה, כי אכן בידינו הדבר, נתון לבחירתנו. אדם יכול לבחור להיות בעל דעה רחבה, סבלן. בלתי דואג, בעל "משתה תמיד".

ואדם גם יכול לבחור את ההיפך. להתמקד על דאגה, להתרגז על כל מה שאיננו לפי רוחו. ואז, יהיו כל ימיו "רעים".

מעשה, נשוב לפתח דברינו, לגמרא במסכת נדרים. הגמרא העמידה את מבחר הקנינים - בקנין ה"דעת". כשיש דעת - יש הכל, כשאינן דעת - אין כלום.

באיזו "דעת" מדובר? בהתאם לנתבאר, נראה שנוכל לעמוד על הבנתן של דברים.

ה"דעת" עליה מדובר במסכת נדרים, היא היא ה"דעת" עליה למדנו במסכת סנהדרין.

ה"דעת" הזו, שהקונה אותה אינו חסר כלום, והרי הוא כמי שיש לו את הכל - זו הדעת של אותו ש"דעתו רחבה", סבלן שאינו רוגז ואיננו דואג, שעליו נאמר בפסוק כי כל ימיו "משתה תמיד"! ואילו מי שחסר דעת זו, שעליו אמרה הגמרא שאין לו כלום, ואין ערך לכל קניניו - זהו אותו ש"דעתו קצרה", מי שנותן ללבו דאגה או רוגז. כי אז אין תועלת בכל קניניו, עליו נאמר בפסוק, ש"כל ימיו רעים"!

כך אמרו חז"ל (אבות ד, א): "איזהו עשיר, השמח בחלקו".

ועפ"י הנ"ל נוכל להציע סיום למימרא זו, בהיפוכה: איזהו עני, זה שאינו שמח בחלקו! כי הקנין היחידי שיש לו ערך, הוא רק זה שיהא שמח בחלקו. ומדת "שמח בחלקו" מגיעה לזה ש"דעתו רחבה". אדם זה - בשם "עשיר" יקרא, אין עשיר ממנו. ואילו זה שאינו שמח בחלקו, עני מרוד הוא, ואין ערך לכל קניניו. (וזו מדה הנובעת מכך ש"דעתו קצרה").

בידינו הדבר, לבחירתנו הוא נתון! "נרחיב" את דעתנו, נתרחק מדאגה ומרוגז, נשמח בחלקנו!

המילים המתאימות ביותר לסיום מאמר זה, הם אותם מלים שבהם בחר הרמ"א לסיים את הגהותיו על "שולחן ערוך" חלק "אורח חיים": "וטוב לב משתה תמיד!"

כל זמן שהנשמה בקרבי

"מודה אני לפניך... שהחזרת בי נשמתו"

"כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך"

"מודים אנחנו לך... על חיינו המסורים בידך"

פעמים רבות בתפילה אנו מודים לה' על עצם החיים. במאמר זה נעיין בטובתן ושמחתן של החיים.

(א) נעמוד בזה על תמיהה בסיפורה של התורה אודות מכירת יוסף, והלקח שיעלה בידינו מיישוב תמיהה זו. התורה מספרת לנו שיוסף נמכר ע"י אחיו לישמעאלים ההולכים למצרים למכור את סחורתם. וכך תיאורם של הקונים:

"והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולט (סוגי בשמים) הולכים להוריד מצרים" (בראשית לז, כה).

התמיהה בזה מתבקשת: די לנו לדעת שדרכה של אותה שיירה מכוונת לקראת מצרים. לאיזה צורך מספרת התורה איזו סחורה הביאו עמם בדרכם זו?

על כך, דברי רש"י:

"למה פרסם הכתוב את משאם?"

להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נודמנו בשמים, שלא יוזק מריח רע".

אם כן, זהו הלימוד: "להודיע מתן שכרן של צדיקים". וכאן מתעוררת התמיהה:

וכי זה מקום מתאים לראות מתן שכר צדיקים? יוסף הצדיק מובל להימכר כעבד במצרים - וכי בכך שאין בקרבתו נפט ועטרן, אלא בשמים, רואים אנו מתן שכר? והלא אין לך שעה קשה מזו שבה יוסף שרוי עתה, ואיזה ביטוי יש בזה ל"מתן שכר"?

(ב) נקדים לברר אודות הרגשתו של יוסף בזמן שהובל ע"י הישמעאלים בדרכם למכרו כעבד במצרים. איך הוא הרגיש? אין אנו יודעים, יכולים אנו רק להעלות השערות: חסר אונים. מדוכא. מדוכדך, הרי שנים של עבדות לפניו, מצב חסר תקווה לפי הנראה לעין. היאוש אוכל את לבו. כך היינו מניחים שהיה בלבו של אותו צדיק באותה שעה, ועכ"פ מסתבר שכך היה בלבנו אילו היינו אנו "תקועים" בשיירה זו... ואם כך הוא, עדיין נשארת במלוא תוקפה השאלה בה פתחנו: הכיצד בא כאן לידי ביטוי "מתן שכרן" של צדיקים?

לפיכך נציע נא הנחה, שההרגשה שמילאה את חלל לבו של יוסף היתה לגמרי אחרת.

ולהבין זאת באר היטב, נקדים פרק עיון בהרגשתו של צדיק אחר, אף הוא בעת ששרוי בצרה ומצוקה. וכוונתנו לדוד מלך ישראל, וכפי שהוא מתאר את רגשותיו במזמור תהלים.

הסכת ושמע:

רינה במערה - בעת צרה

פסוקים מתוך תהלים מזמור קמ"ב:

(א) משפיל לנדוד בהיותו במקרה תפלה:

(ב) קולי אל ה' אֶזְעַק קולי אל ה' אֶתְחַנֵּן:

(ה) הִבֵּיט יְמִין וּרְאֵה נְאֻם לִי מִפִּיר אֶבֶד מְנוּס מִמְּנִי אֵין דוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי:

(ו) זַעַקְתִּי אֵלַיךְ ה' אָמַרְתִּי אַתָּה מַחְסֵי חַלְקִי בְּאַרְצֵי חַיִּים:

(ז) הִקְשִׁיבָה אֵל רִנָּתִי ...

(ח) הוֹצִיָאָה מִמִּסְגַּר נַפְשִׁי לַהוֹדוֹת אֵת שְׁמֶךָ בִּי יִכְתְּרוּ צַדִּיקִים בִּי תִגְמֹל עָלַי:

"בהיותו במערה" (פסוק א')

מפליא הדבר, שדוד המלך נעים זמירות ישראל, חיבר מזמור זה כשהוא במערה, נרדף על חייו. מזמור זה ברוח הקודש נאמר, באשר נכלל בכתבי הקודש, ואין שכינה שורה אלא מתוך שמחה (שבת ל:).

ובפרט מפליא שעל תחינה זו הוא מבקש בלשון "הקשיבה אל רינתי" (פסוק ז), מלשון שמחה ורננה!

יש להתבונן מהו סודו של כח זה:

במצב של "אין לי מכיר", ולא זו בלבד, אלא שגם "אבד מנוס ממני" - אין לו מנוס שהרי שאול המלך רודף אותו לקפד את פתיל חייו, ועם כל זה בשמחה הוא שרוי - מנין לו כחות נפש שכאלה?

ונראה שהדבר טמון בדברי המזמור עצמו: "אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים" (פסוק ו').

דוד הרגיש וידע כי כל חייו הם קודש לה', ואין לו שום חפץ בנשמת אפו מלבד לעבוד את ה' ולהתהלך לפניו. וזאת הרי יכול לקיים גם בהיותו במערה, וא"כ נמצא שגם במצב כזה אין הוא חסר כלום! אין הוא שם את לבו לסכנת המות בה הוא נתון, אם יחיה או ימות... לעת עתה הוא חי במלואו, יונק מלשד החיים את מיטבם, וא"כ אין הוא נזקק עוד לכלום ומה לו כי יתעצב?! מי שמבלה את חייו

בתענוגות בשרים והבלי העוה"ז, אזי במערה יחסר לו חלק מה"חיים". אבל דוד, שחייו אינם אלא שירת רננה לה', הרי שמצב זה בו הוא נתון לא גרע מכל מצב אחר.

ואדרבה - עדיפות ומעלה יש בו במצב זה, שמעמידו בנסיון ומאפשר לו להתעלות ולשיר לה' את שירת חייו בשמחה גם עכשיו! וכל בקשתו "הוציאה ממסגר נפשי" אינה לצורך עצמו אלא כדי "להודות את שמך" ותו לא, ושיבוא עי"ז להמלכת הקב"ה ו"בי יכתירו צדיקים", (וכפי שפירש המלבי"ם: "בי" ועל ידי "יכתירו צדיקים", יתנו אל ה' כתר ההודאה והשבח).

וזהי הכוונה הטמונה בכך שרק "אתה מחסי, חלקי בארץ החיים". וזהו הטעם לכך שאף בהיותו נרדף ומתחבא במערה, בוקעת מפיו תחינת קודש של שירת רננה לה'.

כיצא בדבר נראה גם במקום נוסף בו התחזק דוד בעת צרה. והוא בשמואל א' פרק ל'. היה זה כאשר הוא ושש מאות אנשים אשר עמו עזבו את צקלג, מקום בו היו נשותיהם, טפם, וכל מקניהם וקנינם.

כאשר חזרו לצקלג מצאו אסון נורא. עמלק פשטו על צקלג, ושרפו אותה באש. שבו את הנשים, את הבנים והבנות, והלכו לדרכם. לא נשאר להם כלום, שום דבר, מכל מה שהיה להם!

"וישא דוד והעם אשר אתו את קולם ויבכו, עד אשר אין בהם כח לבכות... ותצר לדוד מאד כי אמרו העם לסקלו כי מרה נפש כל העם איש על בניו ועל בנותיו..."

נסו נא לתאר את מצבו של דוד. נשיו נלקחו בשבי. כל רכושו אף הוא נלקח. הוא מסובב בחיילים מרירים ביותר, והכל רואים אותו כאחראי למחדל, ורוצים לסקלו...

מצב "לחוץ", בלשון המעטה.

תגובתו של דוד?

"ויתחזק דוד בה' אלקיו".

אין פה אריכות דברים, אבל גם מילים קצרות מספיקות להעמיד אותנו על כחות הנפש הכבירים של דוד, והאמונה האיתנה המפעמת בקרבו. "ויתחזק דוד בה' אלקיו!"

אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל יתייאש מן הרחמים. בכל מצב יכול אדם להתחזק מהבטחון בקרבתו של הקב"ה והסמיכה עליו יתברך.

וכן משמעות הפסוק: "טוב לחסות בה' מבטוח באדם".

ביאר הגר"א:

הבדל יש בין "לחסות" ובין "לבטוח". "לחסות" הוא כאשר לא נאמרה הבטחה מפורשת, וכגון החוסה בצלו של עץ. ואילו "לבטוח" היינו על סמך הבטחה שנאמרה במפורש. טוב "לחסות" בה', אפילו בלי הבטחה מפורשת, מ"בטוח" באדם שאמר והבטיח מפורשות!

וכך מילא דוד את לבו בהרגשת הבטחון בה', מילאו עד שהיה מלא וגדוש, ולא נותר מקום ריק ופנוי כלל לשאר רגשות של מורא ופחד - קל וחומר שלא נמצאו בו יאוש וכאון.

בסופו של מעשה, יצאו דוד ואנשיו בעקבות העמלקי, הכו אותם, והשיבו את הכל: הנשים, הטף והשלל...

נחזור עכשיו להרגשתו של יוסף בשיירה. אין לך בעל-בטחון כיוסף.

עתיד הוא לעמוד בפני פרעה, אשר בכחו להחליט אם להחיות איש או להמית. וכאשר שואל פרעה את יוסף אודות כשרונו בפתרון חלומות, אין יוסף מתייחס לכך שפרעה איננו מחבב עובדי ה' יתר על המידה. יוסף עונה ללא מורא:

"בלעדי!!" לא אני הוא הפותר, ולא מכחי תבוא הישועה. "אלקים יענה את שלום פרעה!"

בטחון זה נסוך היה בלבו מבית אבא, ואף בזמן רדתו מצרימה.

נמצא הוא בשיירה, ועתידו הוא כעבד... מה לו לעבד ה' לדאוג אודות העתיד? עכשיו, ברגע זה, אין עליו שעבוד. העתיד יהא אשר יהא - ממילא אין עכשיו מה לעשות. (דוקא העתיד התגלה כלא כל כך גרוע. ואין הכוונה לתקופת היותו משנה למלך, אלא אף בהיותו עבד, מנהל היה את כל עסקי אדוניו!)

מדוע, א"כ, יניח ליאוש להשתלט עליו? מדוע שיתן לדכאון לחדור ללבו?

עכשיו, ברגע זה, לא חסר לו מאומה - אפילו בהיותו באורחת ישמעאלים יכול הוא לחיות בדבקות עם ה', כראוי לצדיק שכמותו.

אילו היה בקרבתו ריח רע של נפט ועטרן, הלא מטרידים היו את מנוחתו ואת שלוות נפשו. לכך עשה ה' שיהיו ישמעאלים אלו לוקחים עמם משא של בשמים - להנעים את דרכו של יוסף למצרים, וללמדנו שכרן של צדיקים.

"מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה?"

"מצה זו שאנו אוכלים, על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם" (מתוך הגדה של פסח).

נפרט יותר את מה שנאמר כאן, בלי דרושים ורמזים, רק ב"פשוטו של מקרא". המצה מורה על כך שגם כשמגיעים למצב ללא מוצא, למבוי סתום שאין לעיני בשר שום דרך ואופן לצאת ממנו ולהנצל - גם אז הקב"ה יכול לעזור, הוא יכול לעשות מהפך כהרף עין, להביא לשינוי פתאומי, ואין אפילו זמן לתת לבצק לתפוח, וכבר הגאולה הגיעה!

הלא ידעת אם לא שמעת?

האם גרעין של תפוח יכול לשנות את המבט שלנו על מצב של צרה וצוקה?
האמנם יתכן שבריאה קטנה ומצויה שכזו יכולה להיות בעלת משמעות כה
מרכזית?
על כך, בפרק שלפנינו.

עוד אמרתי להציע בפני הקורא מחשבה בענין השגחה פרטית, לקרב אל השכל
את ההבנה ש"הכל בידי שמים". פן יתגנב ללב האדם מחשבה שהצרות באות
מאליהן, או מורות ח"ו על חסרון בהנהגת שמים, יבואו דברי אלה לסייע ולחזק
במקום שצריך חיזוק.

שכך לימד ישעיהו הנביא (ישעיה מ, כז):

למה תאמר יעקב ותדבר ישראל: "נסתרה דרכי מה' ומא-להי משפטי יעבור".

הלא ידעת אם לא שמעת!?

א-להי עולם ה', בורא קצות הארץ! לא ייעף ולא ייגע! אין חלק לתבונתו!
הרי שכלפי טענות אלו ממש - מתמודד ישעיה, עם האומרים "נסתרה דרכי מה",
עם המתייאשים מחמת אורך הגלות ושלוות רשעים, לעומת צרותיהם של צדיקים.
ומה התשובה? ראשית אומר ישעיה: "הלא ידעת אם לא שמעת!?" כלומר, מוצעת
בזה תשובה שאינה תלויה בלימוד מאחרים, בקבלה ומסורה, באמונה והשקפה,
אלא בדבר שאדם יכול לראות ולהבין מסברא ומהבנה עצמית.

והלאה לעצם התשובה: "א-להי עולם ה', בורא קצות הארץ!" מדובר על מציאות
אין סוף, על בורא עולם, על חכמה בלי גבול ש"אין חקר לתבונתו". מי שיכול
לברוא עולם יש מאין - לא שייך אצלו הסח הדעת, עייפות, חוסר תשומת לב, או
שאר תכונות שיש בבני אדם קרוצי חומר דלי מעש. כך מובן מאליו. וממילא, הכל
בהשגחה מאת ה'.

ישעיה נקט כמובן מאליו שאדם יידע להסתכל בבריאה ולראות את יד הבורא. אין
הדבר תלוי אלא בפתיחת העינים, וכלשונו בפסוק קודם שבאותו פרק: "שאו
מרום עיניכם וראו מי ברא אלה".

אלא שהנסיון מראה שלא כל אחד יודע איך מסתכלים, או יותר נכון, איך מבינים
את מה שרואים. ועל כן אכתוב כמה מילים על נפלאות הבריאה, על ראיית א-
להים ע"י ראיית המורכבות שבמעשה ידיו בעולם. ואקוה בעז"ה להאריך במקום

אחר. כאן לצורך הענין נקצר, ונדבר על סוג אחד ויחיד מתוך אין ספור בריות: גרעיני פירות.

קח לידך גרעין של תפוח, האם אתה רואה פלא? אם לא, אז הבה נפרט מה גרעין קטן זה יכול לעשות. הוא יכול לגדל עץ תפוחים. הוא יכול ליצור עץ מושלם, עם ענפים ועלים ושרשים וגזר ופרחים, ו... כמובן, עם תפוחים.

ממה? מה חומרי הגלם שבהם הוא משתמש? לא הרבה ליתר דיוק, מעט מאד. מים, שמש, אויר, אדמה וזהו!

נו, הבה נערוך השוואה לחכמת בני אדם. נקח את חומרי הגלם הנ"ל (מים-שמש-אויר-אדמה) וניתן אותם למדענים הבכירים בעולם, עם כל המכשירים המשוכללים ביותר שיעלו על דעתם, ונבקש מהם בקשה צנועה: קחו נא את חומר הגלם, ותעשו עץ.

???????

הם לא ידעו בכלל במה מדובר! איך מבצעים פרוייקט שכזה? מאיזה צד בכלל אפשר להתחיל? הרי זה מעבר לכינת אנוש, שנות אור מעל כל החכמה והקידמה שהשגנו עד כה!

אך כל החכמה הזו כן נמצאת, בגרעין קטן, שאת יכלתו נקטנו כמובן מאליו, בגרעין "פצפון" כזה גלומה יכולת וחכמת ביצוע שהיא הרה מעבר לכל מה שיכולים בני אדם להשיג!!

למה בחרנו בגרעין התפוח? סתם כדוגמא, שהרי קח לידך גרעין של תפוז, ותווכח שהוא לוקח את אותם חומרי גלם, ועושה מהם מוצר אחר לגמרי. עץ תפוזים - עם צבע אחר, טעם וריח ומרקם אחר, צורה אחרת.

וקח לידך גרעין קטן יותר, של עינב, ותעמוד משתומם נוכח היכולת שלו לקחת את אותם חומרי גלם מצויים שהזכרנו, לא פחות ולא יותר, וליצור מהם גפן, גפן עם עלים וכו', והעיקר: גפן שמגדלת ענבים, ובכל עינב יש עוד גרעינים... וכך תוכל להיות מונה והולך בכל הפירות, כי בכל גרעין יש חכמת אין סוף ממש: במנגו ובמשמש, באבטיח ובאפרסק, ולא נהא כרוכל המונה והולך את כל הרשימה שתחת ידו פן ילאה הקורא במספרם העצום והרב.

כבר בראש הדברים קבענו שנדבר כאן אך בקיצור, אך יש בזה מספיק למתבונן לראות אפס קצה מגדולת הבורא. ובנותן ענין לצטט כאן את דברי הרמב"ם (יסוה"ת ב, ב): "בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהם חכמתו שאין לה ערך ולא קץ... מיד הוא נרתע לאחוריו וירא ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות".

וא"כ נתקרבה לשכלנו תשובה שהשיב ישעיה: "הלא ידעת אם לא שמעת".
בידיעה עצמית, בהבנה של דברים שהעיניים שלנו רואות. "א-להי עולם ה', בורא
קצות הארץ", מי שיכול לברוא, ליצור יש מאין, להטביע חכמת אין סוף
בבריאתנו, הוא מעל ומעבר להסח הדעת ושכחה, או לחוסר יכולת לפעול, או
לשאר חסרונות המצויים בבני אדם.

"לא ייעף ולא יגע! אין חקר לתבונתו!", ואם כך, לא יעלה על הדעת ש"נסתרה
דרכי מה'".

מרפא לנפש

היחס למצבי חולי ומכאוב

רגש השמחה מבטל מחלות

מדברי הגאון מווילנא –

(ביאור הגר"א לספר משלי פרק י"ח פסוק י"ד)

בספר משלי פרק יח פסוק י"ד:

רוח איש יכלכל מסלהו ורוח נכאה מי ישאנה:

ביאר הגר"א: השמחה באה על ידי הרוח. וזהו "רוח איש" - כשהאיש תמיד בשמחה, הוא "יכלכל מסלהו" – אף שתבוא עליו מחלה חס ושלום, הוא יבטלנה בשמחתו.

אבל מי שיש לו "רוח נכאה", והוא עצבון, "מי ישאנה", מי יכול לישא את זאת!

נקודות מבט מגדולי דורנו

מסופר על רבנו הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל¹:

פעם בא אליו אחד מתלמידיו החביבים, וסיפר לו בשברון לב שזה עתה הודיעוהו הרופאים שחלה במחלה קשה וידם קצרה מלהושיע.

אמר לו רבנו מיד: כמה מאושר אתה, שנתנו לך מן השמים זמן להכין עצמך לקראת יום המיתה, וסיפק בידך לתקן כל הענינים שבין אדם לחבירו, לפרוע חובות למי שאתה חייב להם, ובעיקר לפייס את כל מי שעליך לפייסו ולבקש מחילתו,

וכמה אומללים הם אותם שאינם זוכים לכך ונלקחים לבית עולמם בפתע פתאום, שאם כי נגאלו מיסורים בעולם הזה, כמה יסבלו ח"ו בעולם העליון על העבירות שבין אדם לחבירו שלא היה סיפק בידם לבקש עליהם מחילה.

* * *

מדוע יש מחלות חשוכות מרפא?

מה הסיבה למציאות כה מרה בעולם? למה עשה א-להים ככה?

מהגאון רבי חיים קרייזוירטה זצ"ל שמעתי הסבר מעמיק:

בימי קדם היה בידם 'ספר רפואות' – ספר שבו היו כתובות הרפואות למחלות. טובה גדולה היתה זו בעולם (לכאורה), ובא חזקיהו המלך, גנז ספר זה ומנע את השימוש בו. ואע"פ שהיו דברים אחרים שעשה חזקיהו שלא זכו לאישור של חכמי ישראל בזמנו, ולא חסכו ממנו את שבט ביקורתם, בגמרא (פסחים נו.) מובא שדוקא מעשה זה זכה להסכמת החכמים!

וכל כך למה? לפי שלא היה לבם נכנע על חוליים, לא היו מבקשים רחמים מעומק בלב, כך בפירושו של רש"י. כאשר מצוי היה בידם ספר עם כל הרפואות על פי טבע, לא הרגישו את יד האלקים שבמחלה, ולא קיבלו את התועלת שעבורה נועדה המחלה מתחילתה.

וזאת אשר העיר הגר"ח קרייזוירטה, שמאותה סיבה יש גם מחלות שאין ביד רופאי הזמן לרפא. אחר שאדם נחלה בהן, יודע הוא כי בדרך הטבע זמנו מוגבל,

¹ הליכות שלמה [ח"ב עמ' מ"ד מס' 19]

עליו לשוב בתשובה שלימה וגמורה, עליו לדעת שהכל תלוי רק בהקב"ה ולא ברופאים.

וזה הסיבה – וזו התועלת – במחלות שכאלה.

אלו דבריו ז"ל.

רפואה שלימה – עוד לפני מחילת העוונות

מעשה ברבנו מהרי"ל דיסקין, מגאוני דורו - רבה של ירושלים בתחילת המאה העשרים, שהלך לבקר את הגבאי של בית הכנסת שהיה חולה.

"רפואה שלימה", איחל הרב לגבאי החולה, כמיטב מסורת מבקרי החולים מדור דור.

"רבי", אמר הגבאי, בהפגינו חריפות יתירה קצת, "הרי בגמרא בנדרים [מא.] כתוב:

'אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו'; וא"כ, אולי יאחל לי הרב שאשוב בתשובה, כיון שאת זה צריך לעשות קודם?".

השיב רבנו ואמר: " בנוסח 'מי שברך' הנאמר קודם תפילת מוסף, כך נאמרו הדברים:

וְכָל מִי שֶׁעוֹסְקִים בְּצַרְכֵי צִיּוּר בְּאַמוּנָה. הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יְשַׁלֵּם שְׂכָרְךָ וְיִסִּיר מִמֶּנּוּ כָּל מַחְלָה וְיִרְפָּא לְכָל גּוֹפֶם וְיִסְלַח לְכָל עוֹנָם...

ומדוע שם נאמר רפואה קודם לסליחה, מפני מה מקדימים "וירפא לכל גופם" ורק אחר כך "ויסלח לכל עוונם"?

התשובה היא, שמדובר ב'עוסקים בצורכי ציבור', שהרבים צריכים להם. אם נמתין עד שישובו בתשובה שלימה ויקבלו סליחה על עוונם ורק אחרי זה ירפאו ממחלתם, הרי ההפסד הוא לציבור כולו... לכן שם אפשר לקבל רפואה באופן מידי, ולא ממתנים להם עד אשר ישובו בתשובה.

ולכך בצדק הוא שאיחלתי לך 'רפואה שלימה', הציבור צריך להחלמתך – ואין לנו פנאי לחכות למחילת כל העבירות...

תלמוד בבלי מסכת נדרים דף מ.

מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו; ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, חיה.

אמר לו: "רבי, החייתני!".

יצא רבי עקיבא ודרש: "כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים".

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים"

כיצד צריך האדם החולה להתייחס למחלתו?

רגש של שמחה ואופטימיות הוא ללא ספק חשוב ביותר, ותורם הרבה להטבת מצבו של החולה מכל צד והיבט.

מה משמע אופטימיות? – לדעת, להאמין, לחוש שהנה עוד מעט והוא יצא מזה, הוא מתקדם, הוא יתגבר על מחלתו ויבריא.

כאן רצוננו להצביע על נקודה חשובה, שבמבט ראשון נראה כסתירה להרגשה טובה זו – וננסה כאן להסביר למה אין כאן סתירה.

מצוי בחולים, שאינם מספיקים 'לסדר את הענינים שלהם' עד שנטרפה שעה ונפטרים. פעמים רבות נגרם ע"י זה הפסד גדול ליורשים וליתומים, שמידע חשוב שהיה יכול לסייע להם מאד ירד עם החולה לקבר, והם נשארים חסרים מידע חיוני זה. הערפול שנותר גובה מחיר יקר. בכך נוסף יגון על יגונם, ומצוי גם לבוא לידי מריבה ומלחמה בעקבות המצב המעורפל שנוצר.

ומה גורם למצב זה? – החולה בחייו מהסס לטפל בנושאים אלו, מתוך רגש שההתייחסות למצב זה הוא כהודאה בתת-מודע למחלתו, זהו כאילו סמל של כניעה, המביא לתוצאה הפוכה מסימן של מזל וטובה...

כאן ננסה להציג עמדה הפוכה. להסביר לחולה מדוע אדרבה, טוב ורצוי הדבר שיטפל בכל עניניו.

"בכל עת יהיו בגדיך לבנים", כתב קוהלת. ומה הכוונה? בודאי לא נאמר פה מהו צבע הבגדים שיש לו לאדם ללבוש...

הגמרא [שבת קנג.] מפרשת:

הכוונה של הפסוק היא למה ששנינו במשנה: "רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך". שאלו תלמידיו את רבי אליעזר, וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להן, וכל שכן ישוב היום - שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה. ואף שלמה אמר בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר".

מכאן למדנו: אין זה חסרון בכך שאדם מתכוון למצב של פטירה ח"ו; אדרבה, זו הנהגה נכונה בכל יום ולכל אדם!

דוגמא מענינת לכך אפשר למצוא בתקנתו של ד"ר וולך, מייסד בית החולים שערי צדק בירושלים:

עוגמת נפש יש במקרה שאדם נפטר ללא אמירת וידוי, אמירת וידוי בסוף החיים הזדמנות יקרה היא מפז וחבל מאד כאשר יש אדם שלא זכה לנצלה. אך האם

לרמז לחולה שיאמר וידוי? הרי זה ממש מקצר את חיותו, זהו רמז ברור שח"ו מצבו הוא קריטי... שרואים אותו כחולה אנוש ששעותיו ספורות...

תיקן זאת ד"ר וולך בתקנה המבריקה בפשטותה: כל חולה אומר וידוי בכל יום. וזהו! אין כאן הרגשה לחולה שהאחרים רואים אותו כביכול כחולה מסוכן או כנוטה למות, כי כולם כאחד מתבקשים לומר וידוי, גם החולים הקלים וגם החולים הקשים...

וכך, באותו מהלך מחשבה, מוצע כאן גם לומר לכל חולה. לטובתך הוא, סדר נא את ענייך. לא משום שאתה 'מודה' במחלתך, אלא משום שכך ראוי לכל אדם!

ועוד: לפעמים המחלה מתגברת, והחולה נאבק קשות בהתגברות זו. כאשר בתת-מודע ידוע לחולה שנשארו עניינים שהוא עוד לא סידר, זה מוסיף דאגה על דאגתו וקושי נוסף שצריך להתמודד אתו יחד עם המלחמה במחלה. ואילו אם העניינים החשובים סודרו כבר, אפשר להפנות את הכוח והמחשבה רק לריפוי והחלמה.

רצוי הדבר, א"כ לכל אחד: אנא, עזור לעצמך, עזור למשפחתך, סדר את ענייך בהקדם, והודע לבני משפחתך את כל מה שחשוב שידעו. חשוב כאילו היום היית נפטר ח"ו; לא מפני שזה נכון, אלא משום שזהו היחס הראוי והגישה הנכונה לכל אדם. ואפילו גם לחולה...

התפילה היעילה ביותר עבור חולה

כאשר גורשו הגר וישמעאל מביתו של אברהם אבינו, הלכו הם למדבר באר שבע. וכאשר כלו המים מן החמת שהביאו עמם, חשבה הגר שישמעאל בנה (שהיה בלאו הכי חולה, כפי שאמרו רבותינו במדרש, והובא ברש"י שם) עומד למות. תגובתה: היא ישיבה כנגדו ובכתה. ובלשון הפסוק:

וַתֵּלֶן וַתִּשָּׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כַּמֶּטְחָיו קִשְׁת פִּי אֶמְרָה אֵל אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֵד וַתִּשָּׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת קֹלָהּ וַתִּבְרַךְ:

ואחר כך, בפסוק הבא אחריו, נאמר:

וַיִּשְׁמַע אֵל הַיָּם אֶת קוֹל הַנֶּעֱר וַיִּקְרָא מִלְּאֲנֵי א-ל הַיָּם אֶל הַגֵּר מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הַגֵּר אֵל תִּירָאִי כִּי שָׁמַע אֵל הַיָּם אֶל קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא שֵׁם:

ומפורש א"כ, ששמע אלקים אל קול הנער, ותפילתו של ישמעאל היא שגרמה שישלח אליו מלאך להצילו, כמסופר שם. ומדוע תפילתו של ישמעאל נשמעה יותר מתפילתה של אמו?

ביאר רבינו יצחק ראש ישיבת וולאזין (בנו של מייסד הישיבה רבי חיים מוולאזין, בספרו "פה קדוש" על התורה) שזה בעצם הכוונה של הפסוק, לבאר דבר זה: "כִּי שָׁמַע אֵל הַיָּם אֶל קוֹל הַנֶּעֱר בְּאֶשֶׁר הוּא שֵׁם". והיינו, כי איתא בגמרא (נדרים דף מ') שהקב"ה מראשותיו של חולה, וישמעאל היה חולה, לכן שמע ה' לקולו – "באשר הוא שם", פירוש: באשר השכינה שם. עד כאן דבריו.

לכאורה מכאן יש לנו ללמוד, שבנוסף לתפילה של אחרים עבור החולה שכודאי מועילה מאד, יש לעורר את החולה עצמו להתפלל עבור רפואתו, כי תפילה זו מקובלת ביותר מחמת קירבת ה' אל החולה.

וזהו שנאמר: "באשר הוא שם".

ל"ו פרקי תהילים

מנהג מקובל הוא לומר שלושים וששה פרקי תהילים בתפילה מיוחדת עבור חולה. הרשימה מצויה בסופו של ספר תהילים בחלק מן הדפוסים, והריני מציינם כאן לתועלת הקורא:

1.	כ	19.	מט
2.	ו	20.	נה
3.	ט	21.	נו
4.	יג	22.	סט
5.	טז	23.	פו
6.	יז	24.	פח
7.	יח	25.	פט
8.	כב	26.	צ
9.	כג	27.	צא
10.	כה	28.	קב
11.	ל	29.	קג
12.	לא	30.	קד
13.	לב	31.	קז
14.	לג	32.	קטז
15.	לז	33.	קיח
16.	לח	34.	קמב
17.	לט	35.	קמג
18.	מא	36.	קכח

ואח"כ אומרים את שמו של החולה בפסוקים של מזמור קי"ט (תמניא אפי) וכגון אם שמו יעקב יאמרו כל פסוקי היו"דין והעי"נין והקו"פין והבי"תין ואח"כ אומרים במזמור הנ"ל את הפסוקים לפי סדר האותיות של קר"ע שט"ן. ואח"כ אומרים בכוונה את התפילה שבעמוד הבא:

תפלה להתפלל על החולה

יי יי אל רחום וחנון ארץ אפים ורב חסד ואמת. נצר חסד לאלפים נשא עון
 ופשע ותפאה ונקה: לך יי הגדלה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל
 בשמים ובארץ. לך יי הממלכה והמתנשא לכל לראש: ואתה בדרך נפש כל
 חי ורוח כל בשר איש. ובדרך פח וגבורה לגדל ולחזק ולרפאות אנוש עד
 דבא עד דברוכה של נפש ולא יפלא ממה כל דבר ובדרך נפש כל חי: לכן יהי
 רצון מלפניך האל הנאמן אב הרחמים הרופא לכל תחלואי עמו ישראל
 הקרובים עד שערי מות והמחפש מזור ותעלה לידידיו והגואל משחת חסידיו
 והמצייל ממות נפש מרודיו. אתה רופא נאמן תשלח מרפא וארוכה ותעלה
 ברוב חסד וחנינה ותמלה לנפש (פכ"ט) לרוחו ונפשו (לנכה לרוחה ונפשה)
 האמלה ולא תרד נפשו (נפשה) לשאולה. והפלא רחמים עליו (עליה)
 להחלים ולרפאות ולהחזיק ולהחליף ולהחיות אותו (אותה) כרצון כל קרוביו
 (קרוביה) ואהביו (ואהביה) ונראו לפניך זביתיו (זביותיה) וצדקותיו
 (וצדקותיה) ותשליף במצלות ים כל חטאתיו (חטאתיה) ויכבשו רחמיה את
 בטנה מעליו (מעליה) ותשלח לו (לה) רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת
 הגוף ותחדש בנשך נעוריו (נעוריה) ותשלח לו (לה) ולכל חולי ישראל
 מרפא ארוכה מרפא ברכה מרפא תרופה ותעלה מרפא חנינה ותמלה מרפא
 ידועים וגלויים מרפא רחמים ושלום וחסים מרפא ארץ ימים ושנים טובים
 ויגנם בו (בה) ובכל חולי ישראל מקרא שכתוב על ידי משה עבדך נאמן
 ביתך ויאמר אם שמוע תשמע לקול יי אלהיך וחישר בעיניו פעשה והאונת
 למצותיו ושמרם כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליה כי
 אני יי רפואה: ועבדתם את יי אלהיכם וברך את לחמך ואת מימיה ותסירת
 מחלה מקרבך: לא תהיה משבלה ועקרה בארצה את מספר ימיה אמלא:
 ותסיר יי ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישקם בך
 וגתנם בכל שואיך: ועל ידי עבדיך הנביאים כתוב לאמר ואכלתם אכול

וְשָׁבוּעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וְלֹא יִבְשׂוּ עַמִּי
 לְעוֹלָם: דְּרַכְיוֹ נִרְאִיתִי וְאֶרְפָּאֵהוּ וְאֶנְחָהוּ וְאֶשְׁלַם נַחְמִים לוֹ וְלֹאֲבַלְיוֹ: בּוֹרָא נִיב
 שְׁפָתַיִם שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקְרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתָיו: וּזְרָחָה לָכֶם יִרְאִי שָׁמַי
 שְׁמֵשׁ אֲדָמָה וּמִרְפָּא בְּנַפְיָהּ: אִזּוּ יִבְכַע כְּשֶׁחָר אֲוִרָךְ וְאֶרְכָּתְךָ מִחֶרֶד תִּצְמַח:
 רַפְאֵנוּ יְיָ וְנִרְפָּא הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִנְשָׁעָה בִּי תִהְלַתְנוּ אִתָּהּ: וְהַעֲלֵה רַפּוּאָה שְׁלֵמָה
 לְכָל מַכּוֹת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וּבִפְרִט (לשמי) רַפּוּאָה שְׁלֵמָה לְרַמ"ח אֲבָרָיו (אֲבָרָיָה)
 וּשְׁס"ה גִּידָיו (גִּידָיָה) לְרַפְּאוֹת אוֹתוֹ (אוֹתָהּ) כְּחֻמְקָהּוּ מִלֶּךְ יְהוּדָה מִחֲלִיו
 וּבְמַרְזֵם הַנְּבִיאָה מִצְרַעְתָּהּ. כְּשֵׁם הַשְּׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מְדוּרָתֶיךָ אֵל
 נָא רַפָּא נָא (לשמי) לְהַקִּים אוֹתוֹ (אוֹתָהּ) מִחֲלָיו (מִחֲלָיָה) זֶה וְלִהְאָרִיךְ עוֹד יָמֵי
 חַיָּו (חַיָּיָה) חַיִּים שֶׁל רַחֲמִים חַיִּים שֶׁל בְּרִיאוֹת חַיִּים שֶׁל שְׁלוֹם חַיִּים שֶׁל בְּרַכָּה
 כְּדַכְתִּיב בִּי אֲרַךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ. אָמֵן סְלָה:

ואם מברכים את החולה בשינוי שם מוסיפין עוד

וְאִךּ אִם נִגְזַר עָלָיו (עָלָיָה) בְּבֵית דִּינָךְ הַצְּדִק מִיתָה שְׁיָמוֹת (שְׁתַּמּוֹת) מִחֲלִיו זֶה הַנֶּה
 רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְבָרִים כּוֹרְעִים גְּזֵר דִּינֵנוּ שֶׁל אָדָם וְאֶחָד מֵהֶם
 הוּא שְׁנוֹי הַשֵּׁם שְׁיִשְׁנוּ הַשֵּׁם שֶׁל הַחֹלֶה וּכְמִנֵּנוּ דְבָרֵיהֶם וְנִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ (שְׁמָה) בִּי אַחַר
 הוּא (אַחֲרַת הִיא) וְאִם עַל פְּלוּגִי (פְּלוּגִית) נִגְזַר הַדִּין עַל פְּלוּגִי (פְּלוּגִית) לֹא נִגְזַר לָכֵן אַחַר
 הוּא (אַחֲרַת הִיא) וְאִינוּ הוּא הַנִּמְקָא (וְאִינָהּ הִיא הַנִּמְקָרָת) כְּשֵׁם הַרְאִשׁוֹן וּכְשֵׁם
 שְׁנִשְׁתַּנָּה שְׁמוֹ (שְׁמָה) כִּן יִשְׁתַּנָּה הַנִּגְזַר מִעָלָיו (מִעָלָיָה) מִדִּין לְרַחֲמִים וּמִמִּיתָה לְחַיִּים
 וּמִמִּחֲלָה לְרַפּוּאָה שְׁלֵמָה (לשמי) כְּשֵׁם כָּל הַשְּׁמוֹת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר תּוֹרָה זֹאת וּכְשֵׁם
 כָּל הַשְּׁמוֹת וּכְשֵׁם כָּל הַמַּלְאָכִים הַמְּמַנִּים עַל כָּל הַרַפּוּאוֹת וְהַצְּלוֹת תִּשְׁלַח מִחֶרֶד
 רַפּוּאָה שְׁלֵמָה (לשמי) וְתִאָרִיךְ יָמָיו (יָמָיָה) וְשָׁנוֹתָיו (וְשָׁנוֹתָיָה) בְּנִעֻמִּים וּבִבְלָה
 (וּתְבִלָּה) בְּמוֹב יָמָיו (יָמָיָה) כָּרַב עוֹ וְשְׁלוֹם מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם אָמֵן סְלָה: